

El jaciment paleolític de Mediona I

JORDI ESTÉVEZ (UAB), GERD WENIGER (INSTITUTO ARQUEOLÓGICO ALEMÁN-MADRID)

Gràcies a les recerques sobre el paleolític fetes en els últims 15 anys a Catalunya (Canal, e.a. 1989) hem pogut començar a intuir alguns antics patrons d'assentament. Veiem que per al paleolític mitjà es repeteixen dues localitzacions de jaciments: en coves relativament petites situades a força altitud (Cau del Duc d'Ullà, Ermitons, Cova 120...) i en llocs amb brolladors d'aigua que han donat lloc a la formació de travertins, sempre coincidint amb zones frontereres entre biòtops diferents (Arbreda, Abric Romani...).

Partint d'aquesta idea inicial, vàrem iniciar (1986), amb Rafel Mora, director de les excavacions a l'Abric Romani de Capellades, un programa de prospeccions al llarg del marge nord de l'Alt Penedès, zona que reunia les condicions de la segona possibilitat explicitada. Tal com esperàvem, es varen localitzar, per afloraments de peces lítiques, diferents jaciments. Un d'aquests llocs, amb gran quantitat d'artefactes de sílex en superfície, s'estenia pel marge dret del Riudebitlles, aproximadament a un quilòmetre al nord del poble de Sant Quintí de Mediona (1° 28' 25" W i 41° 28' 3"N).

En aquest punt, el riu, sortint del massís muntanyenc i abans d'abocar-se a la plana, eixampla la vall i fa tot un revolt forçat per una mena de morro o petita cinglera de calcària juràssica recoberta amb formacions de travertí. Al llarg d'aquesta cinglera, a tres metres sobre el nivell del riu, hi ha avui dia una terrassa de cultiu reforçada per una paret de pedra seca. Des de la paret fins al riu s'estén una gran vinya.

Per davant de la cinglera, i al llarg d'una franja de fins a uns 50 metres d'amplada per uns 120 de llargada, situàrem una gran concentració de sílex. A la tardor d'aquell mateix any vàrem realitzar sondeigs just davant una petita cavitat, ben visible en el travertí, que varen demostrar l'existència de nivells arqueològics intactes.

Com a resultat dels treballs que hem anat realitzant a Catalunya, s'han formulat tot un seguit d'hipòtesis sobre la dinàmica econòmica i social del

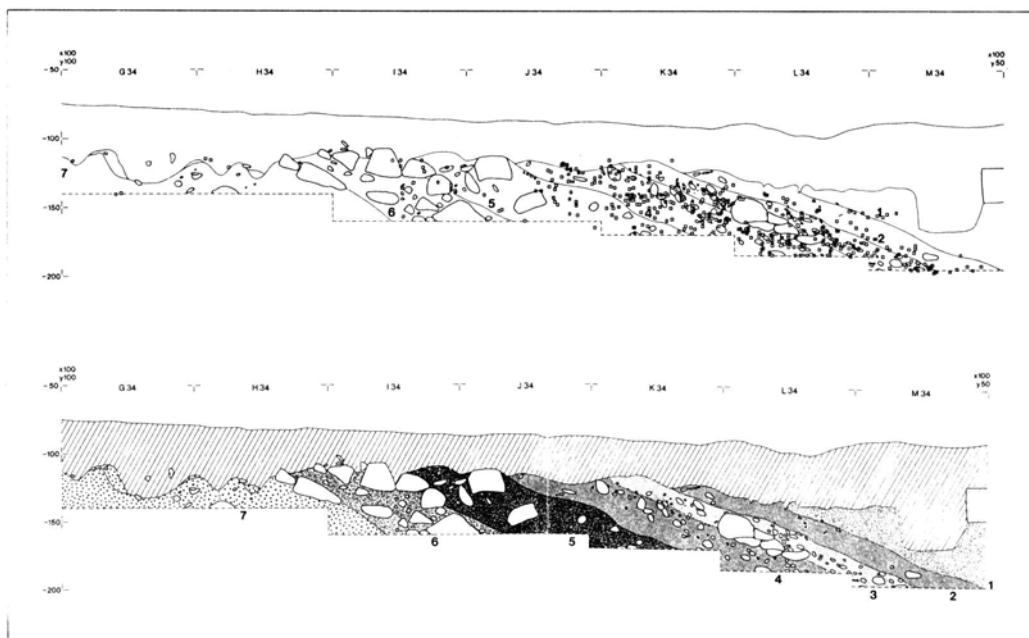

Fig. 1. Perfil NS de l'excavació Mediona I i projecció dels artefactes lítics.

paleolític (Estévez, 1979, 1980, 1986, 1987; Estévez, Vila, Yll, 1983; Vila, 1985, 1986). Les dades que ens han permès formular-les estan, però, basades en els resultats de l'estudi d'un nombre relativament escàs de jaciments. Ens era necessari treballar en altres llocs tant per poder contrastar-les com per regionalitzar els resultats de la recerca.

Per anar completant a poc a poc la panoràmica del paleolític al nostre país, l'Alt Penedès era un punt clau: a 10 km al nord teníem els jaciments, ja esmentats, de Capellades; a 30 km al sud, els de la Punta de les Coves, de Sitges (Cova del Gegant i del Musclo), la qual cosa podia ajudar-nos en la busca regionalització de les conclusions. Si el jaciment localitzat corresponia a un assentament del paleolític mitjà, podríem establir una caracterització regional de la variabilitat del registre arqueològic; i, si s'hagués tractat d'un jaciment del paleolític superior, podríem emmarcar les troballes antigues i descontextualitzades d'aquesta època de Capellades. Així doncs, aquesta zona es convertiria en la clau per resoldre els problemes de recerca referents als moments que entraven en qüestió, en la zona central del Principat, equilibrant l'altre focus de jaciments de les comarques gironines. És per això que es va considerar oportú emprendre una sèrie de campanyes d'excavació en el jaciment que ja vàrem anomenar Mediona I.

Aquestes s'han dut a terme als estius de 1987, 1988 i 1989 amb la participació de la Universitat Autònoma de Barcelona i de l'Institut Arqueològic

Alemán, la col·laboració del CSIC i uns 25 alumnes de les Universitats Autònoma de Madrid, de Tubinga i Colònia (Alemanya). El finançament ha estat compartit a parts iguals entre l'Instituto Arqueológico Alemán, de Madrid, i el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

Paral·lelament, es varen continuar de forma sistemàtica les tasques de prospecció a la zona.

CARACTERÍSTIQUES DEL LLOC

En començar l'actuació, i a causa de l'aterrossament actual de la zona, no teníem cap punt de referència respecte al relleu original. Només s'ha pogut reconèixer i descriure la topografia antiga després de les excavacions. S'han obert 33 metres quadrats davant la petita cova oberta en el travertí. En constatar la presència de grans blocs de pedra en els quadres més propers a la cinglera, es va centrar l'excavació en la zona més apartada.

La seqüència estratigràfica mostra l'existència de set nivells geològics. Tots els estrats tenen una inclinació cap al sud i han estat tallats horitzontalment pels treballs de construcció de la terrassa. Sota el nivell superficial remogut per la reixa tenim:

- **AM:** Nivell geològic format per sediment groguenc (Codi Munsell 10YR 7/4), llimós, sense pedres i amb concrecions calcàries, a la base del qual hi ha un nivell arqueològic (Ia).
- **AM/RO,** de sediment groc-roguenc (7.5YR 4/6) amb poques pedres, que conté el nivell arqueològic Ib.
- **RO/AM,** sediment vermell-groguenc (10YR 4/4) amb trossos de travertí de mida mitjana, semirodats i no-rodats, i un altre nivell arqueològic (II).
- **RO** de sediment roig-marronós (7.5YR 4/2) amb fragments de travertí de semí a no-rodats i trossos més grans de blocs caiguts de la paret calcària. Conté el nivell arqueològic III.
- **ROI** sediment roig intens (7.5YR 4/4) semblant a l'anterior. Nivell arqueològic IV.
- **GR** sediment gris (10YR 6/3) amb moltes pedres i blocs. Nivell arqueològic V.
- **MA** sediment marró (10YR 6/6) de textura llimosa-sorrenca i moltes pedres petites. Últim nivell arqueològic identificat (VI).

Aquesta estratigrafia constatada en les seccions es veu també en els plans, perquè la zona principal d'excavació està en l'antic pendent d'un dipòsit de peu de vessant que s'estendria de nord a sud, des del tallat calcari fins al riu. Aquest dipòsit va ésser tallat i anivellat en el decurs de la construcció de la terrassa (fig. 1).

Hi ha altres modificacions modernes del dipòsit degudes als treballs agrícoles: una fossa de secció circular, reomplerta amb sediment i pedres, que contenia, almenys, dues olles de cuina del segle XII-XIII a més de restes de fauna domèstica (porc i xai). Es tracta, potser, d'un antic pou (reomplert) que tingué

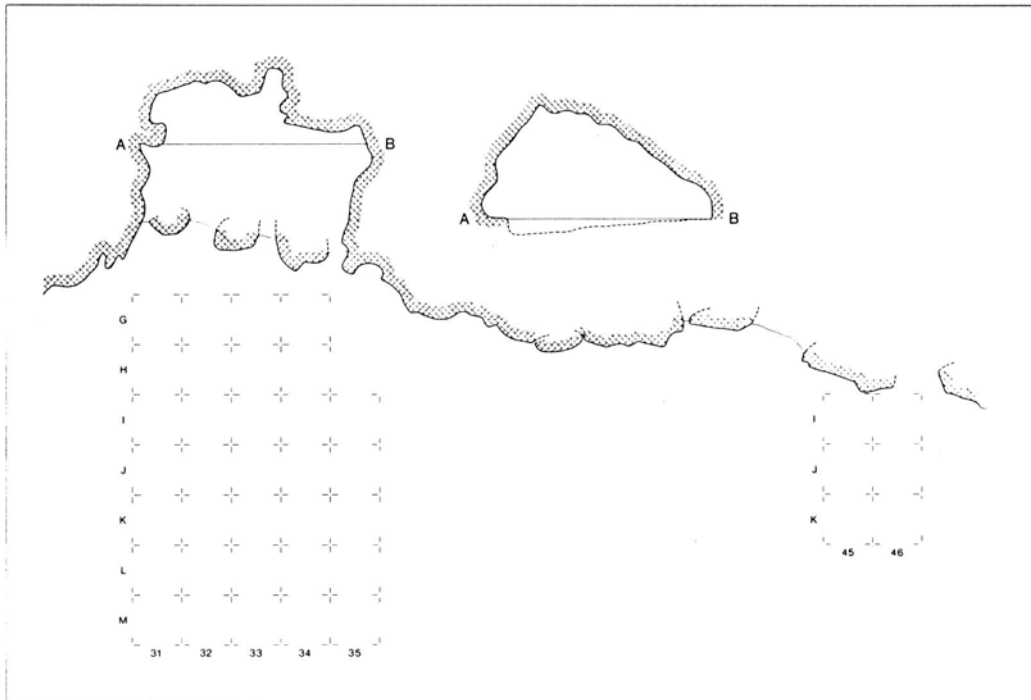

Fig. 2. Planta de la petita coveta en el travertí i situació de l'àrea excavada.

la mateixa finalitat que la del modern, situat en el límit nord-oest de la terrassa, i que és unit a una bassa a través d'un tub revestit de ciment que corre sota terra al llarg de tota la terrassa. La trinxera en la qual s'enterrà aquest tub no ha afectat pràcticament els nivells arqueològics, ja que es veu com continuen per sota.

S'han fet una sèrie de sondeigs a fi de determinar l'extensió total del jaciment, amb els resultats següents: el nivell geològic AM està present també a la vinya inferior, amb un nivell arqueològic a 80 cm de profunditat. Es tracta, o bé del mateix nivell arqueològic Ia, o d'un altre de superior no localitzat a la part de la terrassa superior.

En la terrassa al nord-est de la zona central d'excavació s'obriren uns altres 6 m² (I/K 45/46). Sota del nivell superficial es tocaren de seguida una sèrie de grans blocs caiguts que varen fer impossible la continuació dels treballs. Es varen recuperar, però, algunes peces de sílex dins un sediment vermellós (2.5YR 4/6) que cobria els blocs.

Cap al nord d'aquesta cata hi ha un paquet de sediments que s'alça fins a tres metres per sobre del nivell de la terrassa i és sostingut per una altra petita paret de vinya que reposa sobre més blocs caiguts. Es tracta molt possiblement de la part superior del dipòsit del pendent, tot i que no s'ha pogut verificar atès

el perill d'esfondrament. Malgrat tot, s'han trobat algunes peces lítiques en el sediment existent al mig d'aquests blocs de la base de la paret.

Al sud-oest s'obriren dos quadres (J20 i J25) en els quals, un altre cop, es trobaren AM i AM/RO amb els nivells arqueològics corresponents.

Totes aquestes exploracions permeten calcular una extensió mínima de 300 m² per al jaciment de Mediona I, tot i que és molt possible, atesa la repartició superficial del sílex i la mateixa topografia de la zona, que l'àrea total sigui de 2.000 m².

La primera qüestió que calia resoldre era la caracterització dels dipòsits i del jaciment. Per fer-ho, s'ha realitzat una sèrie d'anàlisis sedimentològiques (per part d'Ingo Campen) i de micromorfologia de sòls (per Albert Solé i Mariàngela Taulé). Dels resultats, se'n dedueix que el dipòsit es realitzà en una època humida, per col·luvionament o transport, a curta distància, d'un material procedent del desmantellament d'un sòl vermell mediterrani.

El sòl format en aquest dipòsit ha sofert una pedoturbació fonamentalment antròpica que ha incorporat fragments d'ossos, carbó i sílex, i ha produït termoalteració de fragments de travertí. La pedoturbació es realitza en una època més seca. Posteriorment, els sediments pateixen una alteració calcítica i una descarbonatació parcial en un ambient més humit. Les proves demostren una actuació antròpica més forta en els nivells AM/RO i ROI (més gran contingut orgànic i de fosfats).

La fracció sorra és elevada (20-30%) i els grans, de travertí, mostren poc rodament. Li segueix en importància la fracció argilosa (10-25%). El nivell AM té alguns caràcters propis d'un loes: l'espectre de raigs X d'una mostra de la part superior dona una composició molt semblant a la dels loes típics del centre d'Alemanya, i a la base d'aquest nivell hi havia les concrecions de calç que li són característiques.

De tot això es dedueix que el sediment procedeix de la part superior del desnivell calcari i que es diposita en una fase humida, que l'ocupació humana més intensa es dona abans d'una fase seca i freda i, sobretot, que l'assentament s'ha produït en el mateix lloc sense desplaçament posterior dels materials.

Es tracta, doncs, d'un jaciment a l'aire lliure i en posició primària. Això mateix indicaven les estructures perceptibles (fogars), els talls no rodats en els esclats i la manca d'orientacions dominants en la posició dels objectes.

La situació cronològica

L'anàlisi de la sedimentació assenyalava la possibilitat de trobar-nos davant unes ocupacions anteriors al màxim de l'última pulsació freda.

La fauna recuperada (estudiada per Joan Miquel Lozano), fonamentalment conill, cavall, ase salvatge, rinoceront i, en menys grau, cabra i cérvol, es correspon amb la trobada, també, a tots els jaciments catalans del plistocè superior. Finalment, les característiques generals de la indústria lítica concorden amb les del paleolític mitjà: suports sobre esclats i absència de talla laminar, domini de les rascadores i algunes puntes i denticulats...

Esperem tenir ben aviat una datació per termoluminescència.

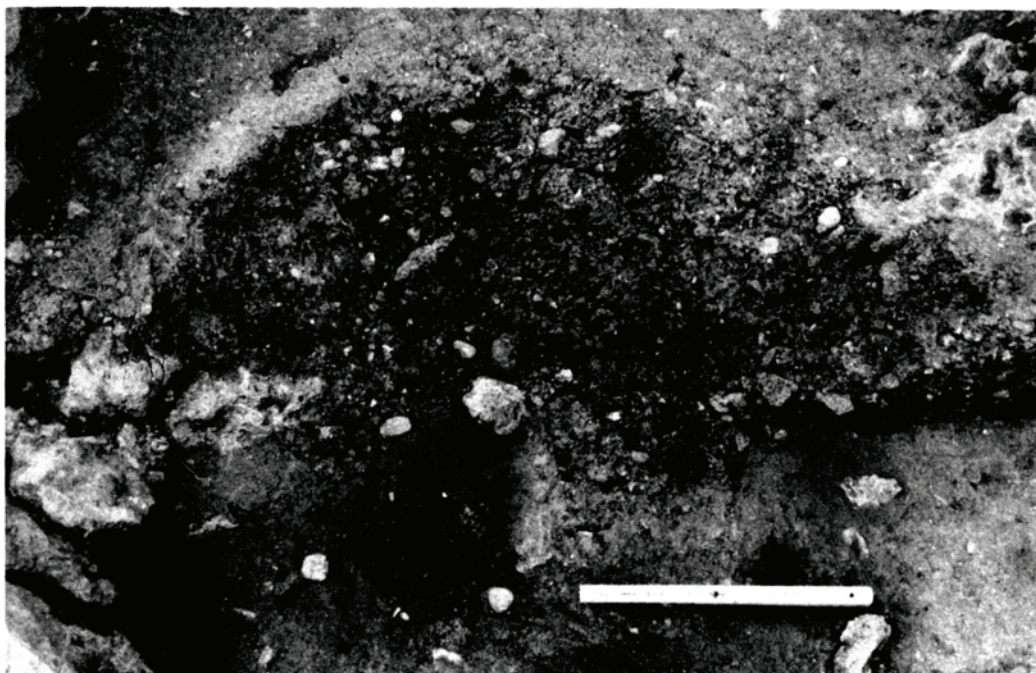

Fig. 3. Vista superior del fogar enfonsat del nivell arqueològic III.

ELS RECURSOS

Tres són els recursos que es troben òptimament al lloc de Mediona I: l'aigua, la fauna i la primera matèria lítica. El nivell freàtic es troba actualment a uns 20 m per sota de la superfície del jaciment i a través d'un Karst actiu, a un quilòmetre al sud, dona origen a uns brolladors que, per l'elevat cabal, formen un estanyol.

Suposem, tot i que encara no hem realitzat els estudis geomorfològics oportuns, que en l'època que fou ocupat l'assentament aquest nivell d'aigua devia aflorar més enlaire i, per tant, més a prop.

El paisatge que podem representar amb l'anàlisi antracològica (feta per Raquel Piqué) i la sedimentològica (ens manquen prou restes de microrossegadors com per establir un climatograma i una representació quantitativa del paisatge) devia estar conformat per una combinació de taxons termo i mesomediterranis (*Olea*, *Pistacia*, *Pinus halepensis*, *Quercus ilex coccifera*) amb presència d'algunes essències més fredes supramediterrànies (*Quercus caducifoli*, *Pinus sylvestris*, *Buxus sempervirens*, *Juniperus*, *Prunus*, *Rhamnus cathartica-saxatilis*) i un bosquet de ribera (*Salix* i *Ulmus*).

En aquest ambient relativament temperat però amb essències que comencen a apuntar un rigor climàtic, les espècies de fauna de mida mitjana, com ara

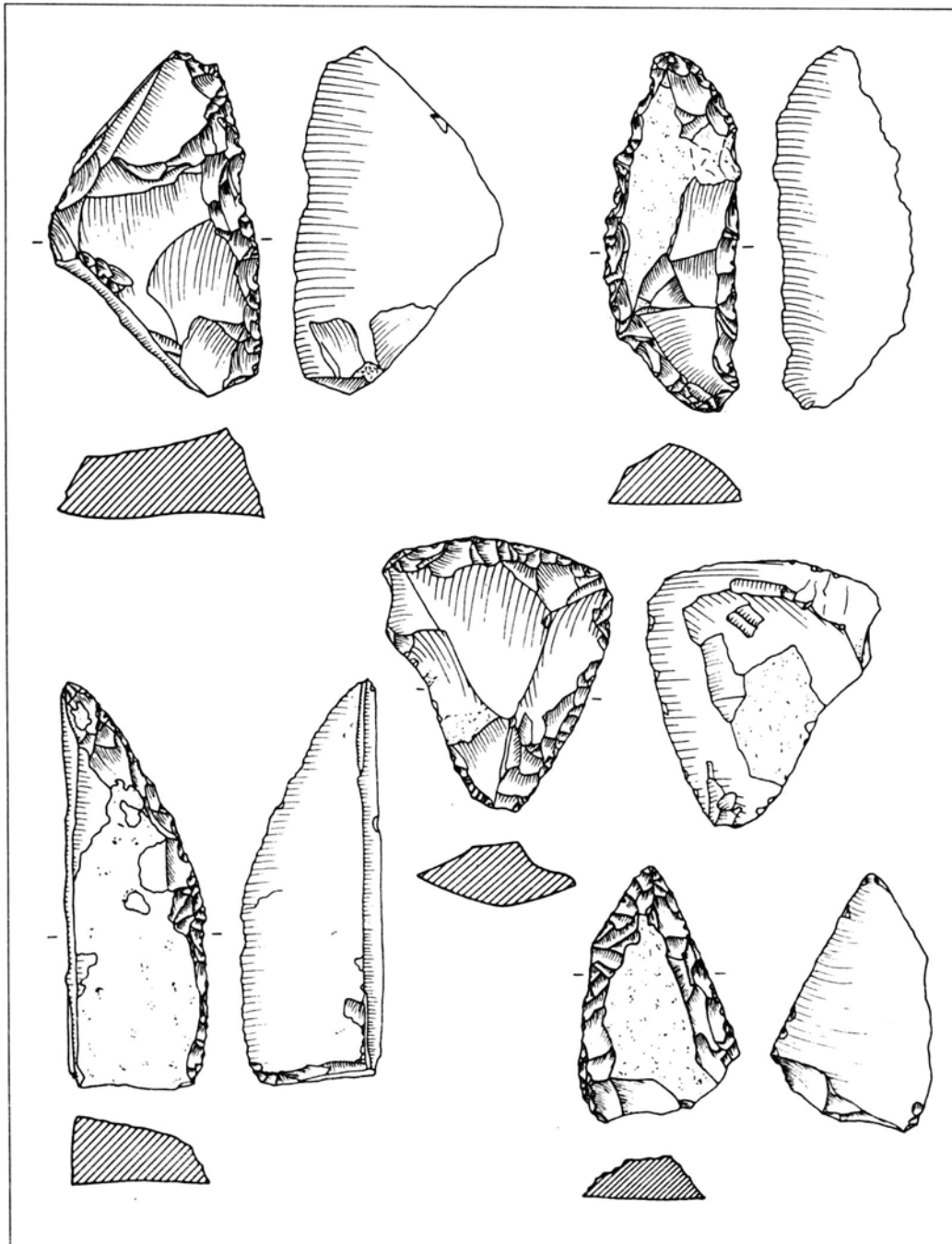

Fig. 4. Instruments lítics retocats del nivell III.

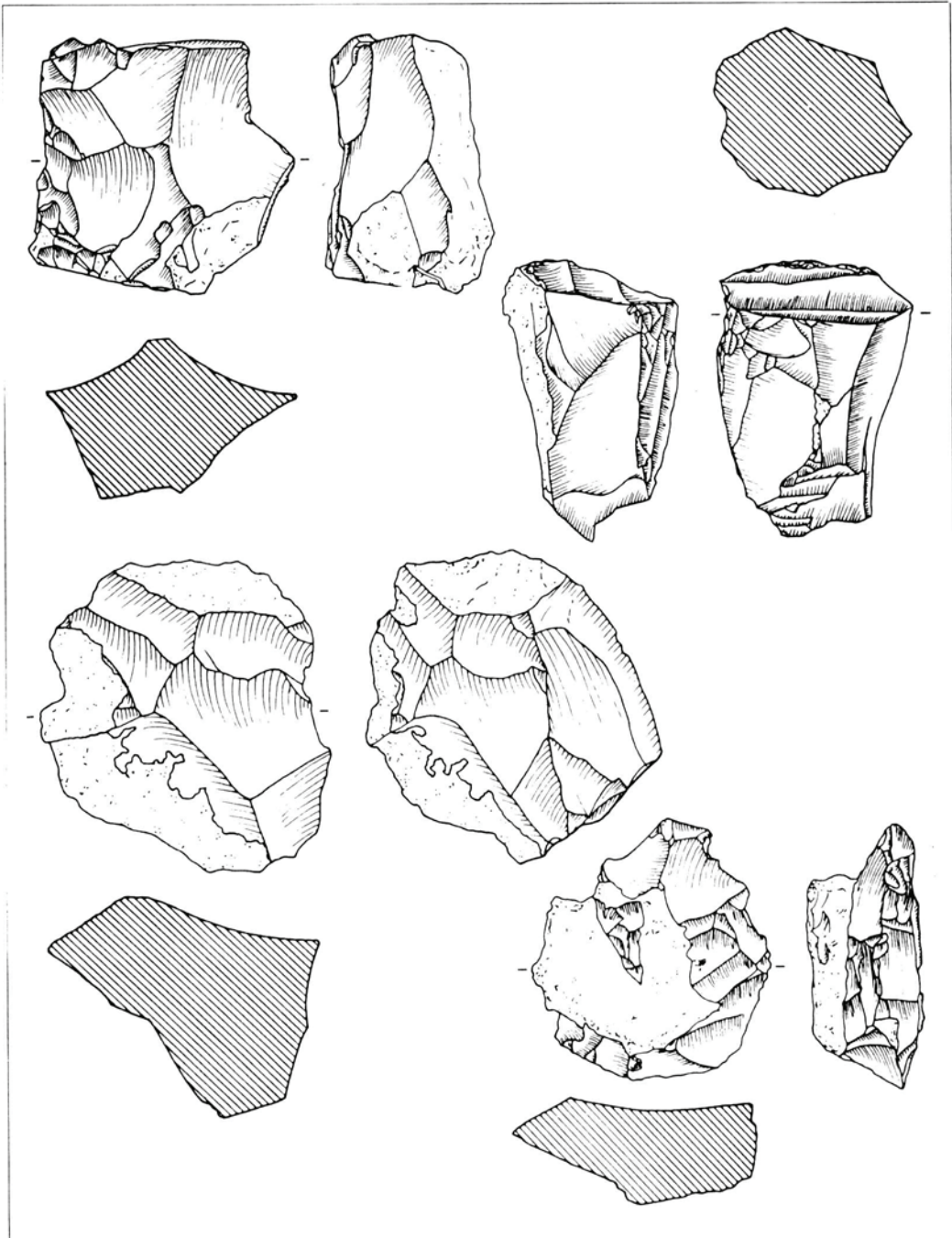

Fig. 5. Nuclis dels nivells arqueològics II i III.

cavalls i cérvols, podrien tenir uns costums migradors estacionals entre la plana del Penedès i les zones més altes de la Llacuna. Un dels millors camins per a aquest trànsit és precisament la vall del Riudebitlles, i els voltants del jaciment són el millor lloc per a la cacera, donada la topografia de la vall que, des del Penedès, comença precisament aquí el seu estretament. La cabra salvatge té un biòtop ideal en els terrenys muntanyencs que comencen al nord de Mediona I. No cal dir que el conill, en cas que fóra consumit, era un recurs proper, ja que les vessants de muntanya fins al Riudebitlles podien ser llocs idonis per a fer-hi els seus caus.

El Riudebitlles talla al seu pas una sèrie de terrenys del Muschelkalk i terciaris amb vetes de sílex, fragments del qual són arrossegats i queden dipositats en les antigues terrasses del riu, als voltants de Sant Quintí, en forma de còdols de totes mides fins a 50 cm. Xavier Terrades està desenvolupant una metodologia d'estudi per esbrinar de la manera més exacta possible si és aquesta la pedrera de la qual obtingueren l'abundant primera matèria que es tallà en aquell lloc.

L'ORGANITZACIÓ DE L'ASSENTAMENT

La posició fonamentalment primària de les restes fa pertinent l'anàlisi de la distribució espacial, com a mitjà per recuperar la informació sobre l'organització social. És per això que s'ha donat molta importància a la recuperació de les posicions tridimensionals dels objectes.

Les característiques topogràfiques i estratigràfiques del lloc fan impossible una excavació en extensió dins els paràmetres habituals. Per això es va utilitzar estrictament el sistema de coordenades cartesianes Laplace-Meroc (Laplace, 1973), incrementant, però, el control general.

Les observacions que fa cada excavador són registrades, contrastades i unificades per un observador general. Cada 5 cm es dibuixen plànols generals de les pedres, dels canvis de colors i textura dels sediments, taques de carbó i cendres.

La correspondència dels objectes coordinats, tots els que ens donen informació sobre l'activitat humana (indústria lítica i ossos superiors a 2 cm, els carbons determinables, més grans de 2 mm, pedres cremades, ocre...), als diferents pisos d'ocupació és contrastada mitjançant la seva projecció sobre plantes i seccions. Per tal de confirmar les observacions sobre la dinàmica de les superfícies dels pisos d'ocupació, es fan també observacions sobre la posició, orientació i inclinació dels objectes.

Això ho fem ràpidament gràcies a un sistema de programes d'ordinador (Sanquin) desenvolupat expressament per a aquest problema per la firma Lindensoft d'Alemanya. Aquest programa dona la possibilitat de projectar imatges tridimensionals i triar l'angle de perspectiva desitjat, al mateix temps que permet de tractar les dades estadísticament.

Aquest sistema d'excavació i tractament de les dades ha permès la indivi-

dualització i la reconstrucció de diferents pisos d'ocupació i ens farà possible l'anàlisi de les distribucions espacials i d'associacions significatives.

L'ocupació corresponent al nivell arqueològic III és la que ens ha donat més material; contenia, a més, un fogar en cubeta. La presència d'un altre fogar just al cim d'aquell, i d'un altre molt a prop per sota, ens parla, en aquest cas, d'una reutilització semblant de l'espai. Per sobre del III hi ha dos nivells arqueològics amb molt de material (II en el RO/AM i IB en l'AM). La recurrència en l'ocupació ens la demostren altres nivells arqueològics de l'estrat ROI (potser dos pisos: un a la base i un altre en la part superior) i objectes dispersos en els estrats GR i MA. El repartiment diferencial de les restes, encara no valorat completament, ja es veu directament en una abundància molt més marcada de materials en alguns llocs, per exemple, en el sud-oest del nivell IB.

La talla del sílex es l'única feina dins l'assentament que fins ara (per manca encara de l'anàlisi funcional) tenim documentada.

En total es trobaren 170 nuclis i nombroses ascles corticals i fragments de talla. Les extraccions s'han fet fonamentalment de forma centrípeta. Es treballen set «varietats» de sílex (identificades a nivell macroscòpic) de mitjana qualitat de talla i una quarsita de fractura dolenta.

En total hem recuperat unes 8.000 restes de producció lítica que, juntament amb les 3.000 restes d'ossos i les restes cremades, ens parlen de la importància i la recurrència de l'ocupació de Mediona I.

Estem treballant en l'anàlisi de les reparticions espacials i d'associacions significatives i, quan estiguin finalitzades les anàlisis icneològiques i el remuntatge, estarem a punt de fer la síntesi que ens permeti de conèixer el tipus d'economia (relació oferta del medi - resposta del grup) i caracteritzar el grup que ocupà Mediona I. Així obtindrem un grau de desenvolupament relatiu per a aquest grup que, posat en relació amb d'altres posteriors i anteriors, ens permetrà de representar el procés de desenvolupament de les societats caçadores-recol·lectores prehistòriques.

BIBLIOGRAFIA

- CANAL, J. i altres (1989): *Catalunya paleolítica*. Patronat Eiximenis. Girona.
- ESTÉVEZ, J. (1979): *La fauna del pleistoceno catalán*. Tesis Doctorat. Universitat de Barcelona.

- ESTÉVEZ, J. (1980): «El aprovechamiento de los recursos faunísticos: aproximación a la economía en el Paleolítico catalán». *Cypsela III*: 9-30.
- ESTÉVEZ, J. (1987): «La fauna de l'Arbreda (sector Alfa) en el conjunt de faunes del pliocè superior». *Cypsela VI*: 73-87.
- ESTÉVEZ, J.; VILA, A.; YLL, E. (1983): «Reflexions sur la dynamique économique et industrielle au nord du Levant Iberique (16.000-7.000B.P.)». *Rivista di Science Preistoriche*, 38, 1-2: 9-19.
- LAPLACE, G. (1973): «Sobre la aplicación de las coordenadas cartesianas en la excavación estratigráfica». *Speleon*, 20: 139-159.
- VILA, A. (1985): «El Cingle Vermell: un assentament de caçadors-recol·lectors del X mil·lenni B.P.». *Excavacions Arqueològiques a Catalunya*, 5. Barcelona.
- VILA, A. (1987): «L'assentament paleolític del Castell (Vilanova de Sau, Osona)». *Cypsela VI*: 111-123.